

Podravska ravnica vu meni žveni

Povodom 25 godina od smrti Miroslava Dolenca Dravskog

ILIJA PEJIĆ

1. Uvod

U Hrvatskoj pisac ne može živjeti od književnog rada. Njegov položaj tim je teži što je udaljeniji od metropole i od moćnih krugova. Tužnu istinu rano je spoznao i Milan Taritaš kad je sa skupinom istomišljenika početkom 1960-ih u Pakracu (Josip Biškup, Mato Božičević, Ivan Godić, Josip Matušek, Edo Špoljar i Božidar Stanić) okupljenih oko Matice hrvatske i Pedagoške akademije pokušao osvjetliti provinciju (pokrajinu kako je on naziva). Nakon kratke pakračke životne dionice Biškup je sredinom 1960-ih došao u Đurđevac gdje je od 1965. do 1967. bio gimnazijski profesor, a potom i direktor Centra za kulturu, pokušavajući oživjeti kulturni život. Tu je Biškup upoznao mladog i agilnog, nekonvencionalnog intelektualca Miroslava Dolenca.

Miroslav Dolenc rođen je u Novom Virju 26. veljače 1937., a preminuo u Zagrebu 24. srpnja 1995. Završio je osnovnu školu u Virju, a gimnaziju 1957. u Koprivnici. Preselio je iz Drenovice u Severovce, nakon četiri godine u Medvedičku, potom u Virje, iz Virja u Koprivnicu, a zatim se stalno nastanio u Zagrebu. U književni život Dolenc je ušao sredinom 1960-ih novelama, aforizmima, pripovijetkama, pjesmama, humoreskama, epigramima

i basnama objavljujući ih u brojnim novinama i časopisima kako u vodećim tako i u manje poznatim, lokalnim i regionalnim (*Bjelovarski list*, *Pakrački list* i drugima). Za života objavio je četiri knjige aforizama (*Iz neba pa u rebra*, 1968., *Ofurizmi*, 1973., *Uštipci*, 1974. i *Izgužvane misli*, 1975.), tri zbirke poezije za djecu (*Svatko ima svoju zvijezdu*, 1976., *Ivanjska iskrica*, 1988. i *Ljekoviti doživljaji djetinjstva*, 1994.), jednu knjigu basni za djecu (*Što lisica misli*, 1984.) te poetsko-grafičku mapu s ilustracijama Mije Kovačića *Život zvun vremena*, 1995. Znatan dio stvaralaštva, posebice osvrti, etnografski zapisi te humoreske i humoristički tekstovi ostali su razasuti po novinama i časopisima. Dio bogate ostavštine objelodanjen je u pomno uređenom izboru iz Dolencova stvaralaštva naslovljenom *Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskog* (1996.). Jedini roman *Djetinjstvo je vraški šugava stvar* posthumno je tiskan zalaganjem Općine Novo Virje i uz pomoć Dolencovih prijatelja Božice Jelušić i Željka Obada, a obogaćen je likovnim priložima Drage Bešenića i Mije Kovačića.

Dugi niz godina radio je u redakciji programa narodne glazbe i običaja Radio Zagreba. Posebice je imao plodnu suradnju s tadašnjim Institutom za narodnu umjetnost, danas Zavodom za istraživa-

nje folklor. Mnoštvo etnografskih studija objavljivaio je u brojnim časopisima počevši od Narodne umjetnosti, Podravske grude pa do zbornika (Podravski zbornik, Virje na razmeđu stoljeća, Zbornik Moslavine). Izuzmemo li *Podravske narodne pripovijetke, pošalice i predaje* koje je Dolenc objavio 1972., velik dio ovog stvaralaštva još uvijek je u rukopisu i čeka na objavljivanje, pritom mislimo prije svega na *Thesaurus hrvatskog kajkavskog jezika* s oko 2000 stranica. Sličnih pogleda na svijet Milan Taritaš i Miroslav Dolenc pomagali su jedan drugome pišući predgovore ili pogovore i uređujući jedan drugome knjige. U Zagrebu su 1970-ih zajedno radili na Radio Zagrebu. Đurđevačka gorka iskustva našla su odjeka u njihovim djelima. Biškup će istom u poznim godinama, nakon uspješne sveučilišne karijere, u *Novelama i noveletama* (2005.) oživjeti uspomene na davne đurđevačke dane. Dolenc Dravski ostao je do kraja života u neprestanom tihom sukobu s administrativno-političkom provincijskom elitom što se iščitava iz njegovih humoreski i humorističkih zapisa.

Štoviše *Panonska pisma* dovela su pisca pred sud jer su se u njima prepoznali lokalni politički moćnici. Slična kob zadesila je 1972. i Željka Sabola zbog pjesme *Kad izgovorim tvoje ime*. Iskreno hrvatsko rodoljublje kao i Tito, JNA¹ i slično, za partijsku birokraciju bile su *tabu* teme, ali ni Sabol kao ni Dolenc Dravski nisu se plašili njihovih zabrana. Neposlušnost je imala svoju cijenu i oni su je osjetili na vlastitoj koži. Teško su nalazili izdavače svojim knjigama, pa su rukopise Biškup, Sabol i Dolenc najčešće tiskali u vlastitoj nakladi. O priznanjima i nagradama te pozitivnim osvrtima kritike nisu ni razmišljali. Istom 1992. Dolenc Dravski će u poznim godinama dobiti prestižnu Nagradu Grigor Vitez za knjigu pjesama *Zagovor zemlji*.

Iako se trajno nastanio u Zagrebu ranih 1970-ih, Miroslav Dolenc Dravski uistinu nije nikada napustio Podravinu. Kao zaposlenik Radio Zagreba i kao et-

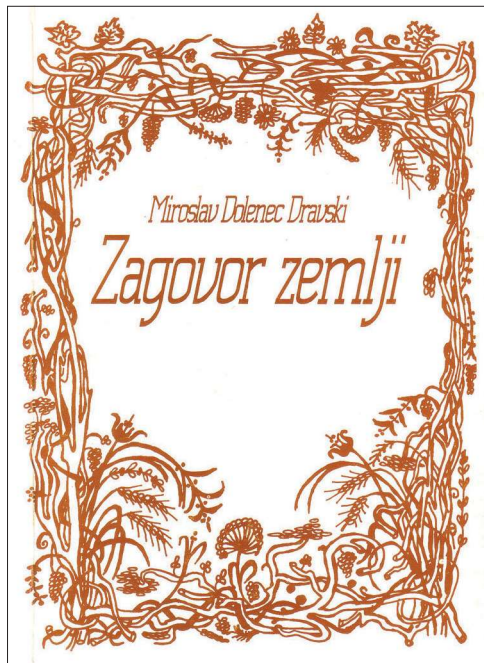

Sl. 1. Miroslav Dolenc Dravski (portret)

nograf stalno je obilazio Podravinu, Bilogoru i okolne krajeve, bilježio i skupljao narodno stvaralaštvo te objavio *Podravske narodne pripovijetke, pošalice i predaje* (*Narodna umjetnost*, 9 (1972.), str. 67–158)², ali i druga djela, uglavnom aforizme (*Ofurizmi*, 1973., *Uštipci*, 1974., *Izgužvane misli*, 1975.) te zbirku pjesama *Svatko ima svoju zvijezdu* (1976.). Ne samo duhom, već i stvarno brojnim priložima Miroslav Dolenc Dravski posvjedočuje stalnu prisutnost u rodnom kraju pomažući sve važnije projekte. Kad je skupina entuzijasta na čelu s Antunom Šimunićem s namjerom kulturnog preporoda Podravine 1980. godine pokretala *Podravsku grudu*, Dolenc Dravski je bio među prvima koji su podržali ideju i u nepune dvije godine objavio desetak osvrta, prikaza i zapisa (etnografskih i drugih). U Virju je 1981. započeo izlaziti virovski zbornik *Virje na razmeđu stoljeća*. S dva etnografska priloga zastupljen je i Miroslav Dolenc Dravski (*Neko-*

1 Jugoslavenska narodna armija

2 *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 9, Zagreb: Institut za narodnu umjetnost, 1972., 67–158.

Sl. 2. Naslovnica knjige *Zagovor zemlji* za koju je Miroslav Dolenc Dravski dobio Nagradu »Grigor Vitez«

liko naznaka o podjeli imovine u obiteljskim zadrugama u Virju, *Zastali su mlinovi na Zdelji i Dravi*). Njegove priloge susretat ćemo i u sljedećim brojevima virovskog zbornika pa je tako 1993. objavio pet opsežnih zapisa o seobama u Podravini, starinskim mjerama, svadbenim običajima u Virju te podravskom narodnom vezu. Ipak najvrjedniji je *Mali virovski etnografski pojmovnik*.³ Od samog početka *Podravskog zbornika* Dolenc je vjerni suradnik pa u prvom broju 1975. godine objavljuje studiju *Grigor Karlovčan – pjesnik poniženih i uvrijeđenih*.⁴ Iz najavljivanog opsežnog Thesaurusa u *Podravskom zborniku* objavljuje dva priloga, prvi 1990. *Thesaurus podravskih kajkavskih govora*, a drugi *Podravski etnografski pojmovnik jela* 1994. U *Podravskom zborniku* 1992. otisnuta je i opsežna Dolenčeva studija o pjesniku Đuri Sudeti. Nije Dole-

3 Virje na razmeđu stoljeća V. (ur. Gustav Kuzmić... [et al.]), Virje: Zavičajni muzej, 1993., 7–106.

4 Podravski zbornik 1975 (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1975., 119–128.

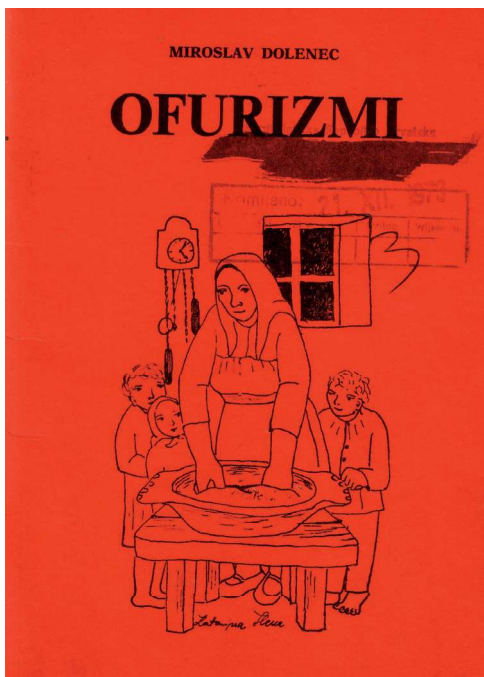
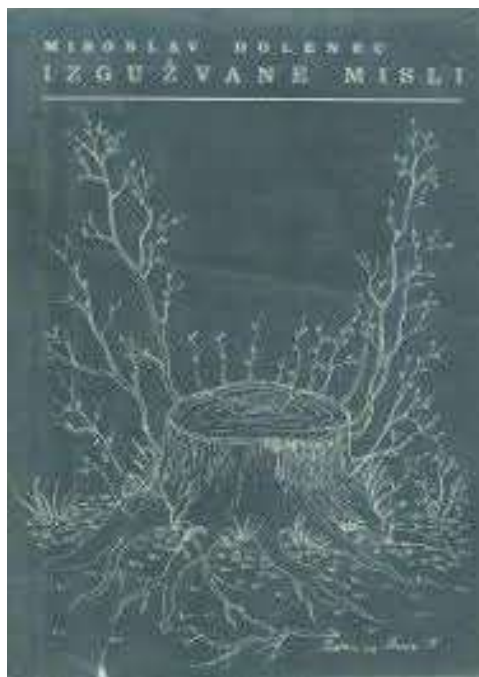
nec Dravski zanemario ni suradnju s Biškupom. Tako esej *Što je stvaralački svrab?* Susrećemo u *Zborniku radova članova Udruženja pisaca SR Hrvatske UPIH 80* objavljenom 1980. godine, a koji je Biškup uredio okupljajući u njemu znatan broj pisaca s bi-logorsko-podravskog prostora. U tom razdoblju uglavnom piše za djecu, djela različite tematike, a osobito ističemo basne (*Što lisica misli*, 1984. i *Ivanjska iskrica*, 1988.). Ranih 1990-ih, u samostalnoj domovini Dolenc lakše nalazi izdavača za svoja djela pa objavljuje pjesme (*Zagovor zemlji*, 1992. i *Ljekoviti doživljaji djetinjstva*, 1994.), ali prerana smrt prekida sve njegove ushite. Posthumno objavljeni izbor iz poezije i proze *Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskog* (1996.) i roman *Djetinjstvo je vraški šugava stvar* (2007.) samo potvrđuju njegovu stalnu prisutnost u podravskom književnom prostoru.

2. Izgužvane misli – aforizmi

U osnovi svih lirskih, ali i proznih Dolenčevih književnih tkanja očigledna je narodna potka. Iz naslaga narodnog promišljanja i zaključivanja Dolenc izabire ono najbolje i dalje prema svome nervu razrađuje, nadopunjuje, uspoređuje zavidnom lakoćom te nam njegove »male mozgovne vježbe«, aforizmi, i danas djeluju svježije, štoviše aktualni su. Nadvremenska dimenzija aforizma na sigurnom putu je narodnog prisvajanja i narodne općosti jer se kao i njihov autor smijehom, žaokom, porugom, ironijom i satirou opiru tiraniji svih vlastodržaca, posvudašnjoj gluposti i tuposti, gramzivosti i prevrtljivosti.

Druga knjiga aforizama (*Oforizmi*, 1973.)⁵ nastavak je već započetog Dolenčevog portretiranja, matoševski rečeno »ljudi i krajeva« (*Iz neba pa u rebra*, 1968.). Iskazati obično i svakodnevno na neobičan način izazov je svakog aforističara, a Dolenc

5 DOLENEC Dravski, Miroslav: *Oforizmi: male mozgovne vježbe*. Zagreb: vlast. naklada, 1973. Mala biblioteka »Ti meni, ja tebi«, urednik Josip Biškup.

Sl. 3. Naslovnica knjige aforizama *Ofurizmi*Sl. 4. Naslovnica knjige *Izgužvane misli*

nam nudi lepezu ljudskih mana: ljudska nestalnost (»Bio je toliko prevrtljiv da se i u grobu prevrtao onako kako vjetar puše.«), lažno poštenje, lažna čast (»Ako netko želi dokazati da je pošten, neka donese izvod iz knjige poštenih.«), »Nitko tako grčevito ne brani svoju čast kao čovjek koji je nema.«), rijetkost prijateljstva (»Najteže je sačuvati čist obraz, lijepu ženu i iskrena prijatelja.«), lomnost braka (»Brak vam je najočitiiji primjer da gerilski način ratovanja ima stanovitu prednost pred frontalnim.«), pijance (»Tko gleda u čašu, sretan je, ali ne vidi daleko.«), šupljoglavce (»Što je veća šupljina to u njoj ljepše i duže odjekuje.«), vječite sanjare (»Tko uvijek snuje, a ništa ne ostvaruje, sličan je mačku koji prede, a niti mu se ne vidi.«), žensko licanje (»Koliko li sličnosti između žene i indijanskih ratnika! I oni se premazuju prije nego što idu u ratnički pohod.«). Osim navedenih, posebno mjesto pripada aforizmima o vlasti, vlastodržcima, naglom bogaćenju i bogatšima te lažnim učenjacima.

Biškup i Dolenc duhovni su srodnici, ljudi skloni šali, humoru, epigramu, afo-

rizmu, ali oni su i vjerni suradnici. Dolenc je prikazivao i uređivao Biškupove knjige *Žene su... anđeli* (1973.) i *Naopako* (1975.), a Biškup Dolenčeve *Ofurizmi* (1973.) i *Izgužvane misli* (1975.). Dvojica idealista i mladih intelektualaca mislili su da mogu mijenjati svijet. Zapeli su već na prvoj stepenici pred malograđanskom zabarikadiranom birokracijom pa su poraženi napustili *Veliki Brlog* (Biškup), *Kokaljevac* (Dolenc), raznorazne tezgaroše, foteljomane. Biškup je otišao u nedaleku Viroviticu iz koje će nedugo poslije nastaviti put prema Osijeku, a Dolenc se nastanio u Zagrebu.

Izgužvane misli: pofurizmi o ljubavi, ženama i još pokoja pjesma (1975.) treća je knjiga Miroslava Dolenca, ponovno tiskana u vlastitoj nakladi i objavljena u zajedničkom svesku s Biškupovim epigramima *Naopako*. S jedne strane Dolenčevi aforizmi koje je uredio Biškup, s druge strane Biškupovi epigrami s uredničkim potpisom Miroslava Dolenca. Dolenc je aforizmima poklanjao veliku pažnju. Prvotni dojam kako ih je nadopisivao i dodavao prema vremenu nastajanja možda bi se

i mogao primijeniti za prve dvije zbirke, ali ne i za treću *Izgužvane misli*. Pomnija stilistička raščlamba pokazuje nastojanje da se usustave semantičke igre riječima i nijansa značenja. Riječima srodna značenja kojima čitatelju nudi dojmive slike pridodat će i vješte poredbe, metafore. Autor neizravno pokazuje kako nastaju aforizmi. Motivi su ostali više-manje slični motivima iz prethodnih dviju zbirki, ali u novom ruhu, surječju, zablistala su nova značenja, nove misli koje opominju, poučavaju, usmjeravaju i ismijavaju. U Dolenčevom modeliranju jezik je mek i podatan. Igrima nema kraja: brzoplet – brzo plete (»Ona je brzopleta. To jest, brzo plete – spletke!«), njušiti – lizati – gristi – jesti (»Najprije su se njušili, zatim lizali, pa grizli, a sada se – jedu!«), svijet – probisvijet (»Što će na to reći svijet? A tek – probisvijet!«), veslati – preveslati (»U životu je kao i veslanju. Pred ciljem uvijek vas neki đavo – prevesla!«), rovatiti – kopati – rovariti (»Jedni ruju, drugi kopaju, a treći rovarite!«).

Usporedbe su najčešći način nastajanja aforizama: čovjek – novčanik (»Čovjek je kao i novčanik: ima mnogo manju vrijednost ako je – otvoren!«), prijatelj – sunce (»Moji prijatelji su pravo sunce! Oni mene pocrne i bez mora!«), čovjek – pračka (»Čovjek je poput pračke: što se više i bolje rasteže, domet mu je veći!«), čovjek – crv – mrav – konj (»Vrijedan kao crv, marljiv kao mrav. A živi kao – konj!«). Okamenjeni izrazi, frazemi, sami po sebi nositelji su dodatnih slikovitih i mudrosnih, a nerijetko i ironičnih značenja pa su više no zahvalni kamenčići u aforističkom mozaiku: turati nos (»Nije nastradao zato što je imao dobar nos, nego zato što ga je svakamo turao.«), doći glave (» – Jeste li došli? – Jeste! Došli smo ti – glave!«), raditi o glavi (»Neobično su marljivi! Rade mi o – glavi!«), soliti pamet (»Ljudi često jedni drugima sole pamet. Pri tom najčešće upotrebljavaju gorku sol!«).

Iskustvene spoznaje mogu također biti potka uspjelom aforizmu: frigidna žena (»Nema frigidnih žena! Ako postoji debeo led, postoji i proljeće koje ga može

rastopiti!«), usamljen čovjek (»Čovjek bez obiteljskog gnijezda kao nebo bez zvijezda, bunar bez vode, drvo bez lišća i šuma bez drveća.«), ženski osmijeh (»U ženskom osmijehu ima više ljepljivosti nego li i u jednoj ljepljivoj materiji na ovom svijetu.«), položaj u društvu (»Ako si ispod, gaze te! Ako si iznad, mrze te! Ako si im jednak, paze te!«), crv sumnje (»Izjedao ga crv sumnje, izjedala ga ljubomora, izjedale ga brige! Pojeo se i zajeo, dabogda!«).

3. Hrvatska krčma – priče i humoreske

Humoreske i humoristički zapisi nastavak su aforističkih iskošenih pogleda na svijet. Ni ovdje Dolenec ne razvija fabulu, ne oblikuje likove, već u gustim uljnim namazima gotovo u realističkoj maniri predočuje malograđansku sredinu sa svim njezinim simbolima, krčmom – hrvatskom krčmom kao središnjim motivom. U zahuktalom ritmu gomilajući obilje istoznačnica, umiljenica i pogrđnica, umanje-nica i uvećanica navire lavina o krčmi, tom malom posvećenom prostoru, čistilištu, lječilištu »gdje se liječe, vulkaniziraju i žbukaju zadobivene rane, utapaju brige i problemi, briše očaj i tjeskoba s obraza i poderanih psiha.«⁶ Nastavlja dalje u furioznom tempu određujući krčmu kao vijećnicu, si-drište različitih propaliteta: »grabancijaši životnog ruleta, nesuđeni vojskovođe, zahuktali stratezi kavanske strategije i taktike, trećerazredni politikanti, potepači i flundre, seoski vjetrogonje, fićfirići i Casanove, trbuhozborci, božjaci i lažni pro-roci, lovci na dobar miraz i bogate udavače s falingom, cinkaroši i potepuhi, korteši i rastraljivci, gutači vatre i hazarderi, na-dripatrioti i raspikuće svake moguće fele i profila.«⁷

6 DOLENEC Dravski, Miroslav: *Krčma, zla kob i usud, ali i jedna utjeha*. U: *Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskog*. Urednik Željko Obad. Virje: Općinsko poglavarstvo Virje; Osnovna škola F. V. Ši-gnjara, 1996., 112.

7 DOLENEC Dravski, Miroslav: *Nav. djelo*, 112.

Kokaljevac je kao i *Veliki Brlog* sinonim za provinciju. Mjesto u kojemu žive uglavnom sami materijalisti, a ono malo idealista prosvjetni su djelatnici. Postoje još neke podjele kao privatni sektor te administracija. Na tisuću Kokaljevčana dolazi jedan odvjetnik, na tisuću odvjetnika jedan čovjek. Kao susjedi obično se ne pozdravljaju, a od zanata najrazvijeniji su busanje u prsa i upiranje prsta u druge. Boluju od pohlepe za stranom valutom, od foteljomanije, od poreza, globa, ulaznine, opširnosti, zavisti. (»Mrtvi ulaze u legendu, živi u gostionicu, a trezvenjaci ostaju tamo gdje jesu«). Neki od humorističkih fragmenta tek ilustriraju pravu narav ovih proza. Čovjeka dugog jezika, brbljavca, autor riše mnoštvom sličnoznačnica: »Subjekt koji ima dugi jezik zove se jezičavac, brbljavac, blebetalo, klopotalo, šunjalo, brbljalo, zaheralo, linjalo, šugalo, trlica, strajnica, verglec, klopotec...«⁸

Kraće proze i prozni zapisi: *Stan, Zid, Simfonija besane kolovoške noći*, nastale kao mukotrпно iskustvo čestih seljaka nja iz stana u stan, sociološko-egzistencijalne su skice koje nisu prerasle u priče. Ima u spomenutim crticama elemenata dobre proze, ali im nedostaje motivacije i radnje pa ostaju više kao torzo nego li zakružene cjeline. Njihova je artifičijelnost u fragmentu, u uspjelom opisu i slici. San neće na oči, a soba u kojoj se nalazi ispunjena je crvotočnim predmetima: stolom, ormarom, stolicama, krevetom. Previše je glazbe, orkestriranja, struganja i svrdlanja. Smrtnim zvucima u sobi pridružuje se i zrikavac iz vrta. Kad se konačno smirio, usnuo je zanimljiv san: most preko rijeke, lipe, miris lipa, na drugoj obali cirkus: »Sjetih se malešne ruke koju sam držao u svojoj... bila je to mala topla ruka. To je taj most! Hodali smo nasipom i gledali u zelenu vodu, svijetlozelenu vodu...«⁹

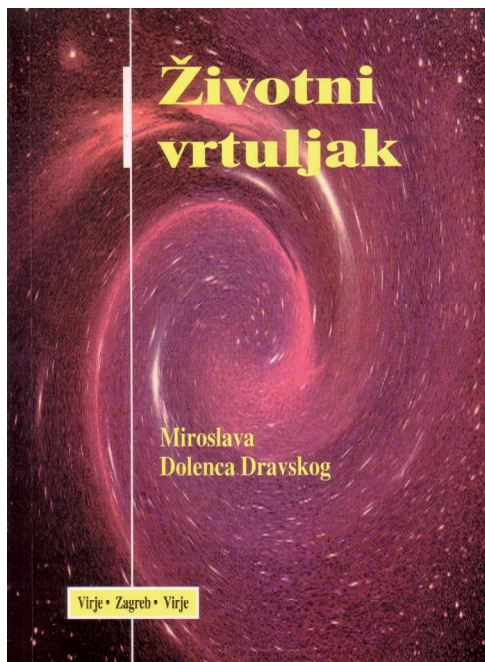
8 DOLENEC Dravski, Miroslav: *Jezik*. U: *Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskog*, 116.

9 DOLENEC Dravski, Miroslav: *Simfonija besane kolovoške noći*. U: *Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskog*, 141.

Slike iz djetinjstva, prve ljubavi, nezaboravni krajolici uz Dravu bili su utjeha pred brojnim razočaranjima, ponajprije u ljude koje je susretao i upoznao na postajama svoga burnog i mukotrpnog života. Pisao je i vjerovao da može od pisanja preživjeti no ubrzo se uvjerio da to neće biti lako jer posvuda je morao prelaziti zidove nerazumijevanja, boriti se protiv drmatora koji suvereno vladaju u *Brlozima*, na *Kokaljevčane* koji ne mare ni za knjigu, ni za kulturu. Ujedinili su se i okupili oko tezge: »Tezgodršci drže tezgu, tezgariši tezgare, tezgarala čuvaju tezgu, tezgosaurusi za nju umiru i izumiru, tezgočili je ljube, a tezgofofi mrze.«¹⁰ *Tezga* je jedna od humoreski iz *Panonskog pisma* kojim se Dolenc pokušao, rečeno Krležinim jezikom »obračunati s njima«, ali je previdio njihove krvne, kumovske, klanovske, cehovske i ne znam kakve veze. Bio je to iskren vapaj iskonskog pjesnika koji je život dobro poznao, ali se nije mogao s njegovim pravilima pomiriti. Pa kad ga nije mogao mijenjati, on mu se rugao, smijao i s nedohvatnih intelektualnih visina domahivao mnoštvu, političkim vodama, administrativcima, njihovim slugama i poltronima. Umjetničko zanese-njaštvo, unutrašnje fermentacije, želja da se mijenja okolina, i *stvaralački svrab* bili su nagonski glasovi koji nisu slušali opominjuće riječi razuma.

Svaki prikaz djela Miroslava Dolenca Dravskog koji ne uključuje lirske pasaže, opise krajolika uz Dravu, akvarele njezinih svanuća i sutona, nepotpun je jer mu nedostaje uvjerljivost. Napisati pak nadahnut esej o rijeci Dravi može samo pjesnik koji dobro poznaje život i običaje ljudi koji uz nju žive i koji je sklon varijacijama na temu. Tako se Dolenc pridružuje piscima-akvarelistima dravskih veduta: Ivanku Janku Vlašićeku, Mati Kudumiji i Božici Jelušić. Drava je čas smireno i krotko janje, čas je goropadna neman sa stotinu lica. Riječi potekle iz srca dječaka koji je rastao uz njezine mrtvice, rukavce, vrbike, brzice, šaš, od nje odlazio da bi joj se vraćao poslije

10 DOLENEC Dravski, Miroslav: *Tezga*. Nav. djelo, 122.

Sl. 5. Knjiga *Životni vrtuljak* Miroslava Dolenca Dravskog

nebrojenih poraza i nedaća kao što se dijete vraća majci. Mogle bi se tako unedogled nizati i nabrajati sve vrline ovakvog književnog veza s mnoštvom ornamenata (stilskih figura), ali opis u cijelosti ne bismo čitatelju približili. Međutim, čim smo pročitali prve riječi: »Što se Drave tiče, ona je svašta: ratoboran vitez, čudovište, neman i božanstvo, podravski vodeni Manitu, Palada Atena, mudra plavorepa lija, kradljivka, ponekad običan hahar i drpikesa...«¹¹ već smo na rijeci, njezine modrine nas mame, odvlače kao čarobni pjev vila. »Tako eto teče rijeka kao dah i duh zemlje, kao krvotok i vodotok, aorta Podravine i Slavonije s nekadašnjim svojim mlinoanima, životopisnim prijelazima »brodom na pošikač«, vjetrobranima i ledobranima, hraniteljica i braniteljica, prijazna posteljica svekolikim »vedima« i »zvedima«, rusalkama zelenokosim, carstvo riba, trstike i šaševa, vodenih perunika, lopoča i vučje stope... Rijeka kao zajednički nazivnik po-

11 DOLENEC Dravski, Miroslav: *Drava – vrelo koje opaja*. U: *Životni vrtuljak* Miroslava Dolenca Dravskog, 80.

dravskog života u rukopisu heljdišta, u vlažnoj tišini kukuružišta i ražišta, u šubari šaša, u grivama majčine dušice i kozje krvi. I Podravina s njom kao zaustavljena, usidrena šalupa puna »černoaljoma« i dubokih šuma kojima se zacario debeo baršun mraka. I Podravina kao namaz pekmeza na bijelom kruhu... A ta rijeka, ta velika plavokosa zmija, to veliko vime ljulja se u prostoru, kovrtloži i bije, pjenuša, žubori i šumori, sklada sonate, šuškaru preludije, orkestrira fuge kukuruza i raži, po dirkama zemlje prebire himnu životu!«¹²

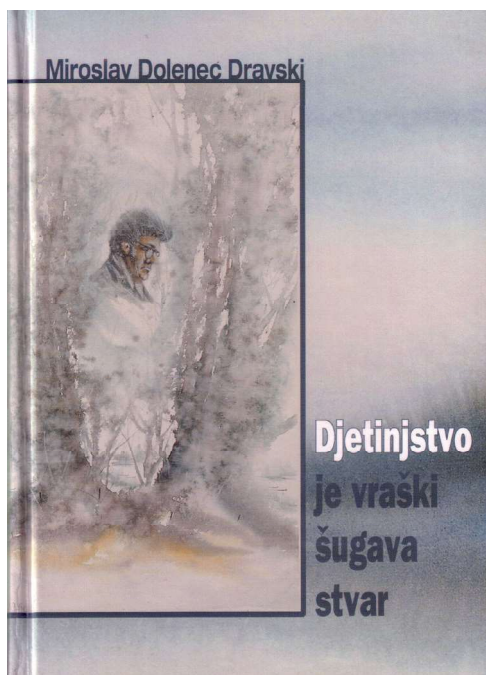
4. Djetinjstvo je vraški šugava stvar – memoarsko-obiteljska kronika

Crtice, kraće priče, likovni i književni eseji, etnografske studije i dijalektološki rječnici ostajali su u sjeni ironičnih, dopadljivih i lakopamtljivih aforizama i vrtnih pjesama o djetinjstvu koje je Dolenec objavljivao u knjigama. Budući istraživači imat će »još pune ruke posla oko prikupljanja i obrade njegovih tekstova.«¹³ Sudbina previđanja ili namjernog odgađanja objavljivanja zadesila je i jedini Dolenečev roman *Djetinjstvo je vraški šugava stvar* pa je do 2007. bio u rukopisu. Navedena proza nema romanesknu određenu strukturu pa se uvjetno može zvati romanom. Puno preciznije bilo bi određenje memoarsko-obiteljska kronika u kojoj glavni lik Adam Cmizdrić (Albin) priča o sebi i svome najranijem djetinjstvu do odlaska na školovanje, u svijet. Adam u svojoj rekonstrukciji portretira članove obitelji, baku Cmizdrić s očeve strane i lozu Belobrka s majčine strane. Dijakronijsko pripovijedanje »meandrirajući različitim rukavcima (pri)sjećanja i autorovih hirovitih raspoloženja.«¹⁴ Od

12 DOLENEC Dravski, Miroslav: *Drava – vrelo koje opaja*. Nav. djelo, 82–83.

13 JELUŠIĆ, Božica: *Živa vrbina šiba* (Bilješke o rukopisu Miroslava Dolenca Dravskog *Djetinjstvo je vraški šugava stvar*). U: DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Djetinjstvo je vraški šugava stvar*. Novo Virje: Općina Novo Virje, 2007., 235.

14 JELUŠIĆ, Božica: *Živa vrbina šiba*. Nav. djelo, 239.

Sl. 6. *Djetinjstvo je vraški šugava stvar*, memoarsko-obiteljska kronika

mnoštva likova koji u gotovo dvostoljetnom vremenu defiliraju novovirovskim širinama konaka, autor će izdvojiti neke likove, uglavnom gazde: pradjeda aristokratskih manira Pavla Cmizdrića, djeda čudaka Martina Cmizdrića, oca pijanca Pištu Cmizdrića te majku Ceciliju. Njih će s puno stvaralačke pažnje oblikovati te će oni prerasti u punokrvne likove, karaktere. Svi drugi likovi ostali su na nivou skica, ali očito da nisu ni bili važni dječaku koji je odrastao u obiteljskom siromaštvu i očevoj okrutnosti. Likovi davnih predaka (pradjed, djed i baka) dio su predaje, priče i pripovjedač dječak Adam tako ih i doživljava kao pohlepne gruntaše, vlasnike mlinova, ciglana, kuća, posjeda, staja punih blaga. Kako su se vremena mijenjala, nestalo je i pohlepe i strasti u njihovih potomaka pa su se rađali neki novi bljedunjavi izdanci koje zemlja nije sirenski mamila te su od nje odlazili. Neodoljivi sirenski zov daljina i želju za znanjem osjetio je i Adam Cmizdrić koji odlazi s pradjedovskih i djedovskih ognjišta kao siromašak sa skromnim

zavežljajem. Gdje su silna imanja pradjeda Pavla i djeda Martina? Sve je nestalo, podijelile su se zadruge, velika imanja diobama su se topila kao krpice snijega pa njega nije zapalo ništa: »Ni jedne opeke s njihovih ciglana, ni jednog crijepa s njihovih čerepana, ni praška ni daška iz njihovih mlinova, ni kap ulja iz njihovih tijesaka i uljara, ni kap mlijeka od njihovih tustih i dobro hranjenih junica, mliječnica i prvoskinja, ni grumečak meda iz njihovih ulišta, ni vjenčić luka ili češnjaka iz njihovih plodnih vrtova, ograda, krčevina i paljevina, ni skrabljica masti iz njihovih maslenjaka. Po majčinoj pak strani nismo prošli ništa bolje. Da se živ pojedješ od muke!«¹⁵

Svejedno, dječak je hrlio nepoznatom svijetu znanja, širina, novih obzora obožavan majčinom strpljivošću i dobrotom. Bježao je od očeve tiranije. Tada još nije znao da je bijeg od zla iluzija pa kao i svaka varka prati nas poput sjene. U dječakovu zavežljaju bile su pohranjene brojne igre, nataložene slike odrastanja uz Dravu i njezine vode, livade, vrbike. Gravirani i duboko urezani prizori prekrasnih dravskih krajolika bit će mu dragocjena amajlija koja će ga štititi od svih zala ovoga svijeta. Književnica i književna kritičarka Božica Jelušić je opise krajolika i slike iz djetinjstva označila kao »najveći pohranjeni autorski kapital Dolenčeve proze«: »Sve pršti od boja, zvukova, sočnosti; varijacija prelazi u drugi plan, a liričar se razmahuje i rasprostranjuje po cijeloj svojoj dužini i širini. Od terena i staništa, do vegetacije, jestvina, odjeće, interijera seoskog doma, do tavana, podruma i dvorišta, pa potom konačarskih prostranstava, njegova mašta svrdla kao bumbar i skuplja kapljice slada, strastveno uživajući u riječima, njihovu vodopadnu obilju, metaforičkim naslagama, tropima i figurama, kohortama pridjeva i nanosima slika.«¹⁶

¹⁵ DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Djetinjstvo je vraški šugava stvar*, 79.

¹⁶ JELUŠIĆ, Božica: *Živa vrbina šiba*. Nav. djelo, 237.

5. Svatko ima svoju zvijezdu – stvaralaštvo za djecu

Najviše literarne domete Miroslav Dolenc Dravski dosegnuo je ciklusom pjesama *Glasi z ravnice* u zbirki *Svatko ima svoju zvijezdu* (1976.) napisanim na gornjohrvatskoj virovskoj kajkavštini. Prema Denisu M. Peričiću riječ je o pjesniku koji znade s jezikom i koji umije »iskoristiti golemi potencijal izražajnosti i snage hrvatskog kajkavskog jezika. To je tečna, zvučna poezija, koja se realizira u mnoštvu asonanci i aliteracija.«¹⁷ Najmlađima su namijenjene i dvije slikovnice, zbirka basni *Što lisica misli* (1984.) i zbirka pjesama *Ivanjska iskrica* (1988.). Za zbirku *Zagovor zemlji* dobio je 1992. prestižnu Nagradu »Grigor Vitez«. *Ljekoviti doživljaji djetinjstva* (1994.) prethodili su posthumno objavljenom izboru iz svekolikog djela naslovljenom *Životni vrtnjak Miroslava Dolenca Dravskog* (1996.), a sadrži izbor iz pjesama na kajkavskom jeziku i na standardu, basni, etnografskih zapisa, narodnih priča, aforizama, crtica i humoreski te odlomak iz eseja o Galoviću.

Dolenc nije samo dječji pjesnik, ali je djetinjstvo neosporno polazište svim njegovim pjesmama pa i onima o tegobnosti života i nepravdama među ljudima. Ne bilo kakvo i bilo čije djetinjstvo, već vlastito mukotrpno odrastanje kakvo smo upoznali u obiteljskoj kronici *Djetinjstvo je vraški šugava stvar*. Žive slike dječje znatiželje u obliku mnoštva pitanja moguće je prisposodobiti jedino u jeziku majke (dijalektu). Uz njih se povezuju i impresije Podravine, ravnice, Drave... jer pjesnik je s ovim krajem srastao. Novo podneblje ne može mu ponuditi, a kamo li zamijeniti izgubljeni dio raja pa otud nostalgija, osobna egzistencijalna podvojenost.

Neopterećeni time je li Dolenc određene stihove pisao za djecu ili za one koji su već davno napustili beskrajna prostranstva igre i mašte, pokušat ćemo odgovo-

riti na jedno jednostavno pitanje koliko je uspješno evokacije djetinjstva pjesnik pretočio u stihove. Poradi preglednosti prvo ćemo pokazati kakvo je djetinjstvo u stihovima pred nama, što je život, što je čovjek, kako vrijeme protječe, Podravinu i podravsku ravnicu koja »vu meni žveni«, a dotaknut ćemo se i narodne potke koja je očigledna u njegovom stvaralaštvu te pobune protiv svih nepravdi, ironije i cinizma kao koordinata vječno lutajućeg i k visinama vječno težećega duha. Raščlambu ćemo temeljiti na stihovima dviju zbirki: *Ljekoviti doživljaji djetinjstva* (1994.) i *Životni vrtnjak Miroslava Dolenca Dravskog* (1996.). Djeca su znatiželjna i svijet pred njima velika je tajna koju žele čim prije otkriti pa otuda brojna pitanja na koja i nije baš lako odgovoriti. Koliko su zanimljiva pitanja toliko su zanimljivi i odgovori: Što je mrak? – »Zamazani to je zrak!« Što sve grize? – »Mraz, zima, pseto, pila, ocat, brige, komarci...« A jezik? – »On brlja, mrlja i srlja, / trlja, gužva, kotrlja. / On brda riječi valja. / On hvali, kudi i kalja / i tuče jače od – malja!«¹⁸ Vjetar je tajna za malog Petra jer korak mu je velik kilometar, ima hitre prste: »boje žanje, lišće čupa, / sve u svežanj sveže skupa.«¹⁹ U obitelji je i mala seka »mala kao zdjela brašna«, zaigrana i uprljana kao pravo dijete. Kad u školi svi crtaju velike kuće, on će nacrtati starinsku kuću od zemlje i pruća pokrivenu raženom slamom, kuću djedovu i bakinu. Nije lako dječaku jer se nikako ne može izboriti za svoje pravo, otac je nemilosrdan, sve on određuje i njegova je posljednja. Javlja se u njemu prkos (*truc*), planira osvetu: »Bom ftruc zbetežal, / z dreva bom opal, roko si ftrgel. / Nekak bom gledel kej bi se skončal! / Bom petrijola dve litre popil, / ili se na Dravi ftruc bodem ftopil!«²⁰

Napisane u dijaloškom obliku kao razgovor djeteta s majkom ili s nekim od uku-

17 PERIČIĆ, Denis M: *U znaku zavičaja*. U: Miroslav Dolenc Dravski. *Ljekoviti doživljaji djetinjstva*. Zagreb: Otvoreno sveučilište; Virje: Općinsko poglavarstvo, 1994., 89.

18 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Ljekoviti doživljaji djetinjstva*. Zagreb: Otvoreno sveučilište; Virje: Općinsko poglavarstvo, 1994., 12.

19 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Nav. djelo*, 16.

20 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Isto*, 51.

ćana nalik narodnim pitalicama, koliko čitatelja osvajaju dječjom naivnošću, toliko ga i zadivljuju slikovitošću i mudrošću odgovora. Prve ljubavi sastavni su dio svakog djetinjstva, no ova ljubav povezana je s narodnim običajima snoboka (zaruka). Dječak je uvjeren da zaslužuje djevojččinu ruku jer zna pluziti, drva sjeći, vaditi vodu iz bunara. Djevojčica vješto odgađa pristanak jer očekuje da naraste metar još. Razgovor odmiče, raste napetost, na kraju djevojčica mudro popušta: »Ako tomu bude tak, / dok narasteš pedenj još, / onda meni čovek boš!«²¹ (*Snoboki*) Život je nalik vrtuljku i sve je vječna vrtinja. Dijete misli da je središte svemira, da zvijezde putuju po njegovoj putanji, ali kad odraste spozna da svaki početak ima i svoj dočetak, izvor svoj uvir, rijeku, more. Umjesto Biškupovog gorostasnog hrasta čovjek je prije prispodobljen patuljku nad kojim se vrti moćni kotač. Vrtinja je stalna i beskonačna: »Što obujmiš njuhom, sluhom, čežnjom, očima / niti gdje počinje niti se dočima. / Tek sve je mala zebnja, slutnja, strah ili nemir / i čuđenjem dječjim omeđeni svemir.«²² (*Životni vrtuljak*)

Čovjek unatoč krhkosti i prolaznosti živi od zanosa, slika, bljeskova rose mladih jutara, ptičjeg cvrkuta... Velik je u svojim nadama, on je »svjetlo svega svijeta«, »knjiga od svih knjiga«, »njiva puna zrnja«, »svaštarica koju vrijeme piše« (*Svaki je čovjek*). Doleneć u svojim propitivanjima što je čovjek ide i korak dalje pa u desetak uspješnih novotvorenica na –ija nudi pregršt dojmljivih slika: »Čovek je jena / krparija i drparija. / Stara krama, / zmešarija, / sleparija / i bedarija. / Obločec vu svet. / Zdruzgani cvet.«²³ (*Krparija*) Stihovi o životu i prolaznosti u dosluhu su s narodnom mudrošću. Život melje moćnim kotačem, no on nudi i jednake mogućnosti svima, samo što sretni trenutci kratko

traju i mnogi ih ne prepoznaju. Neponovljiv je trenutak istinske tuge zbog neuzvrćene prve ljubavi, prvog cjelova, prvog dođira. Sreća bljeskom na tren obasja svakog čovjeka. Tada je on blažen, svijet je lijep, sve ide od ruke, grana s plodovima tako se nisko savila: »Tko tada ne uzme svoje, nikada uzeti neće. / Samo jednom je tvoje, jednom i nikada, nikada više.«²⁴ (*Samo jednom je tvoje*) Himnična pjesma o sreći, ljubavi, iskonskim osjećajima pravog trenutka kao i mnoge druge tipične su strukture: brojnim ponavljanjima i gomilanjima prizora obilja, ali i naše zaslijepljenosti svim i svačim stvara napetost koju raspliće na jedino mogući način prema obrascu narodne mudrosti – spoznajom. Sreća je tu, na dohvat ruke. Ali ne za nas već za druge koji su znali prepoznati trenutak i dohvatiti se njezinih pozlaćenih skuta.

U Dolenećevim stihovima čovjek je zemljin izdanak i njezin vjerni podanik jer kao krt ruje po njoj od jutra do mraka, skuplja, zgrće, pluži, krči korijenje, radi, čupa, sadi, a rijetko uživa plodove svoga rada. Na njegovoj mucu mnogi dobro žive (*Gruntaš*). Osjećajima socijalne nepravde impregnirani su njegovi stihovi jer su proistekli iz gorkih iskustava i razočaranja pa je po tome Doleneć i socijalno angažirani pjesnik. Neimaština, stalna žurba, rad na polju unatoč bolesti, lošem vremenu. Seljak nema za sebe vremena, teško se otpravlja liječniku jer se plaši ostaviti polje, imanje, poslove (*Podravsko betegovanje*). Nerijetko oni koji su otišli sa sela, brzo ga zaborave, glume veliku učenu gospodu pa Doleneć takva pretvaranja nemilice ismijava (*Vučena glava*). Ništa manje nisu ironični i stihovi o *spleenu* (zimnici, čami, grizodušju): »To je dok senje deteće poseješ, / a sigdi samo znikne ti drač. / To je dok duša se fkoči i ftrne, / i misli i senje zjate se crne.«²⁵ (*Sakak stumaćen kajkavski spleen*)

Narodna potka je očigledna i u drugim Dolenećevim pjesmama. Mislima o životu,

21 DOLENEĆ DRAVSKI, Miroslav: Isto, 60.

22 DOLENEĆ DRAVSKI, Miroslav: *Životni vrtuljak Miroslava Dolence Dravskog*. Urednik Željko Obad. Virje: Općinsko poglavstvo: Osnovna škola F. V. Štignjara, 1996., 23.

23 DOLENEĆ DRAVSKI, Miroslav: Nav. djelo, 37.

24 DOLENEĆ DRAVSKI, Miroslav: Ljekoviti doživljaji djetinjstva, 62.

25 DOLENEĆ DRAVSKI, Miroslav: *Životni vrtuljak*, 56–57.

čovjeku, sretnom trenutku u već razmotrenim stihovima pridodajmo i neznatno izmijenjene poslovice o sudbini, zvijezdi koja nas prati, o nadi, o obitelji i zajednici, o snazi koja iz nje izvire, o svetosti rada, o uživanju plodova našeg znoja, a sve da bismo pokazali lakoću pisanja, prozračnost, dovršenost stihova. Nema u njima nijedne suviše riječi. Svaka je na pravom mjestu. Osmerci na narodnu, ubrzan ritam, slika do slike kao kamenčići u skladnom mozaiku: »Svatko žanje svoje svjetlo, / vlati srca, pregršt zrnja. / Svatko kroči svoju stazu / preko svile ili trnja!«²⁶ (*Zvijezda*) Dijete se svemu čudi i u takvoj impresiji krije se sva draž djetinje naivnosti. Ivanjska iskrica je »mala drobna«, »kak točka« leti, približava se, udaljuje se. U rosi počiva, na tren se pokaže pa se potom skriva. Ritam pjesnik ostvaruje brojnim glagolima pa je radnja dinamična, brzo se premješta s mjesta na mjesto, izmjenjuju se sličice u kratkim stihovima. Kratkoća cijelog prizora umješno je uprizorena s nekoliko aorista: »Vužge srečo, / v zraku stane. / Kresne, / blesne i nestane.«²⁷ (*Ivanjska iskrica*)

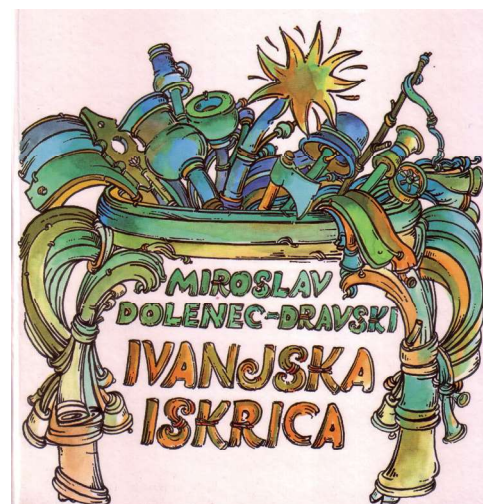
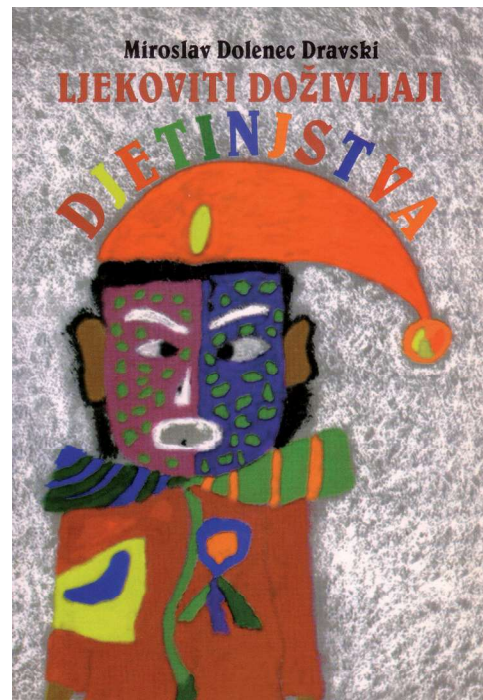
Dolenčeva poezija i proza, cjelokupno djelo nadahnuto je Podravinom, zemljom, krajolicima, nebom, potocima, šumarcima, Dravom. Koliko god se trudio, opis nije dovršen, nedostaje mu nešto, povod novom opisu, novoj varijaciji pa tako njegova Podravina ostaje kao silueta, impregnirana sjećanjima, slikama koje sa sobom nosi. Pred čitateljem se podastire život sa svim mukama i radostima, obiljima i škrtostima, objestan katkad od obilja i plodnosti, sjetan i tužan pred iluzijama lažnih obećanja: »Najrejši bi vu svoje literarne lagve / dišečega grozdja nadruzgal, / skupa s korenjem rastov napukal, / trdoga grudevlja vu nje bi nasukal, / i se ono kej život me je drapal, / kej mllel me je, šrotal i muzgal.«²⁸ (*Najrejši*)

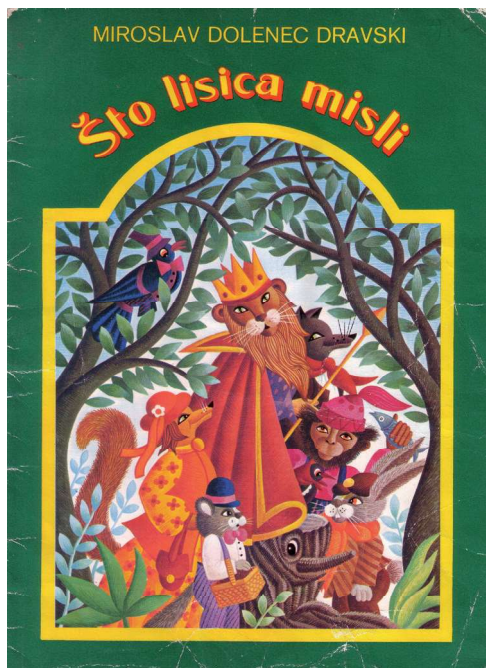
26 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Ljekoviti doživljaji djetinjstva*, 66.

27 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Životni vrtuljak*, 9.

28 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Nav. djelo*, 10.

Podravina je zemlja-mati i on je u njoj duboko pustio korijenje. Kao i svaka majka, zemlja mu šapće, priča stoljećima staru priču, govori jezikom samo njemu znanim. Rodna gruda mu je trajno nadahnuće, smijeh, pakao, grijeh, pokora, okrajak raja, dlan slanine, muka, urok, kletva, molitva. Rapsodija obilja, slika jarkih boja, skladba bučnih taktova. Život vrije u njoj: »Se gizdavo skače, lomanče, klopanče. / Cifrasto

se smeje, cmiha, tanca i brbučka. / I veter
čez polja se geči i fučka!«²⁹ (*Podravska rav-
nica vu meni žveni*) Od mnoštva akvarela
Podravine nije lako odabrati stihove koji bi
bili najimpresivniji jer svaki od njih je tren-
utak zaustavljen u svojoj prolaznosti: na
jednom je ravnica s puteljkom, na drugom
Drava s meandrima, na trećem šuma, niz
kuća, još dalje prevrnutе brazde, još dalje
polje pšenice a do njega mrtvica. »Gori v
zrnju, švasti v senu, / žveni v znoju, / kipi
v grozdju, / trepče moja Podravina / kak
krušna struganja!«³⁰ (*Moja Podravina*)

Ivanjska iskrica (1988.) zbirka je pje-
sama podijeljena u dva ciklusa. Prvi na
standardnom jeziku *Suvišna i druga pitanja*
(11 pjesama), a drugi na kajkavskom *Ivanj-
ska iskrica* (7 pjesama) izbor je Dolenčevih
ponajboljih pjesama napisanih za djecu.
Vrsnim stihovima uspješna su nadopuna
Antolčićeve ilustracije u stilu debelih i ši-
rokih nanosa boje. Znatan dio pjesama
već smo spomenuli (*Jezik, Što je noć, Mrak,
Noć...*) u kojima radoznali dječak pita odra-
sle, najčešće majku, a ona mu odgovara

njemu razumljivim jezikom, slikama iz
njegove svakodnevice. Raste se brzo, dijete
ostavlja igračke, zaljubljuje se. Neki od dje-
čaka nikako se ne mogu uklopiti u društvo.
Stršimir je neobičan dječak. Dok su drugi
vikali, on je šutio, kad su drugi pojmove
bistrili, on je mutio, kvrgav, prgav, nepot-
kupljiv rado je drugima pomagao pa su od
njega svi prepisivali. Unatoč pomoći nisu
mu zahvaljivali, štoviše njegovo su znanje
obezvređivali. Stršimir je bio nagao, bježao
je iz škole na veliku rijeku. Bavio se svim i
svačim: »Kad nešto nije mu po volji, / lju-
tito zalupi vratima. / Na obali Velike rijeke,
/ drugujući sa pticama, vodama i vlatima,
/ on čuča satima i satima...«³¹ (*Kako je Str-
šimir stršio*)

U obliku dijaloga, razgovora, pitanja i
odgovora i druge su pjesme iz drugog di-
jela zbirke napisane na virovskoj kajkav-
štini, sočnoj frazi Dolencu tako bliskoj.
Izuzmemo li *Ivanjsku iskricu* i *Mrak*, pjesme
čitatelju već poznate, svakako u pregledu
treba navesti neke kao *Starinske šege* jer sli-
kaju djetinjstvo opterećeno obvezama. Ni

29 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: Isto, 13.

30 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: Isto, 14.

31 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Ivanjska iskrica*. Ilustrirao
Ivica Antolčić. Zagreb: Naša djeca, 1988., 9.

nedjelja nije slobodna, a dječak bi htio skoknuti do Drave. Otac nema ništa protiv, ali mu zadaje toliko poslova da ih jedva stiže posvršavati do sumraka. Čekao je sljedeću nedjelju, a kad nije mogao izmaći zamkama domišljatog oca, oduška je nalazio u različitim glupostima, u zdencu se kupao, po blatu je »copak«, i »na hrbet z slive opal«. Svi su mislili da će umrijeti, postati »anđelek na nebesi«, ali to se nije dogodilo, ostao je živ: »Ni anđelek nesem postal – / Kad vragu sem z torbe opal!«³² (*Kak je negda bilo lepo*) Velika i moćna Drava osvajala je malog dječaka svojom ljepotom, namigivala mu, na grijeh navodila, a on je povjeravao njoj svoje muke jer puno se drača nakupilo u duši, blato se za njega zalijepilo pa je moli da mu pomogne i spere tvrde žuljeve sa srca: »Se to zemi, odleči daleko! / Meni jeje, tebi ne bo žmeko!«³³ (*Teče Drava*) Najbolje stihove Dolenc je ispjevao na virovskoj kajkavštini jer mu je, kako uočava Ivo Zalar, dijalekt jednom prilikom pomogao »da izrazi toplinu, nježnost, povezanost s fenomenima prirode, a drugom prilikom ironiju koja katkada prelazi u cinizam izazvan nakaznošću nekih ljudskih odnosa i postupaka, pak zatim tihu žalost i bol nad prolaznošću svega, i dobra i zla.«³⁴

Dolenc se basnama *Što lisica misli* (1984.) priključuje velikanima pera koji su u ovoj vrsti nalazili izazove, zrnca pouke, ali i tračke poruge progovarajući neizravno preko životinja o ljudskim manama. U osnovi basni je i narodna mudrost, talozi narodnog iskustva skupljani, prenašani u kratkim crticama, impresivnim slikama, dijalogima nadmudrivanja i prepiranja. Svaki od basnopolisa polazi od nekih uvriježenih stereotipa o lisici (lukava), lavu (snažan), vuku (častohlepan), zecu (plušljiv). Za lisicu jazavac je ništarija, gusjenica obično puzalo, lastavica kukavica jer zimi bježi u daleki svijet, ali medvjed je nešto drugo te o njemu bez puno okoliša-

nja nabraja brojne vrline. (*Što lisica misli*). Mladi vuk je brzo spoznao kako u čoporu neće moći brzo napredovati pa je otišao u svijet s nadom da će drugi znati poštivati njegovu snagu i pamet. Pod starost je uvidio da mu je najbolje bilo u čoporu, ali ga njegovi više ne primaju: »Svoju mladost, pamet i snagu potrošio si služeći gospodarima, a sada kad više ne možeš biti ni od kakve koristi, mi smo ti dobri. Kad si bolje od nas tražio prije, traži ih i sada!«³⁵ (*Častohlepni vuk*) Pravila lijepog ponašanja ne vrijede jednako za sve, spoznaje lisica prekasno jer lav joj otima plijen (*Lisica i lav*). Uzalud se panj trudio popeti na viši položaj, ali nije uspijevao pomaknuti se s mjesta. Još mrzovoljniji postao je kad je na njega sjeo lav: »Ja sâm nisam mogao ništa postići u svom životu, a drugi preko mojih leđa uspiju spentrati se i do najviših položaja!«³⁶ (*Panj i lav*) Svijet prilagođavati sebi i svojoj pohlepi mudri znaju kako nije pametno i da će im se kad-tad osvetiti, ali majmun prekasno uviđa svoju zabludu (*Majmun i ribarska mreža*). Pomodare i one koji se prigibaju i kad treba i kad ne treba, a najčešće prema vjetru kako puše, prezru najbliži a potom i drugi pa na kraju ostaju sami (*Gavran i fazanka*).

6. Zaključak

Tri su ključna motiva u cjelokupnom književnom djelu Miroslava Dolenca Dravskog: djetinjstvo, Podravina i krajolici uz Dravu te narodna predaja o životu na tim prostorima. Usporedno s etnografom i etnoleksikografom rastao je na istoj narodnoj podlozi i pjesnik stihova o djetinjstvu i svim njegovim ljepotama, ali i tvorac gorkih i ironijom natopljenih *versa* te pisac priča iz malograđanskog života. Stihovi ubrzana ritma, poletni, kako oni na standardu tako i oni na virovskoj kajkavštini najčešće su dijaloške strukture sa

32 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: Nav. djelo, 19.

33 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: Isto, 20.

34 ZALAR, Ivo: *Pjesnik bujne i zvonke kajkavske riječi*. U: *Životni virtuljak Miroslava Dolenca Dravskog*, 171.

35 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Što lisica misli*. Priredio Drago Kozina; ilustracije Zlata Bilić. Zagreb: Naša djeca, 1984., 3.

36 DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: Nav. djelo, 6.

zapletom, razvojem i raspletom i male su intimne drame pune djetinje znatiželje, naivnosti i draži koja iz njih izvire. Nizovi sličnoznačnih riječi, vještih poredbi i inventivnih metafora akvarelne su slike nastale u jednom dahu, varijacije, impresivne, dojmljive i pamtljive. Na tragu narodne lirike su i aforizmi, gnomične i poučne male mozgovne vježbe u obliku pitalica, zagonetki i poslovice. Neprestana igra života i smrti, metaforična vrtnja kotača vremena, priča je o čovjeku velikih očekivanja i gorkih iluzija, prevarenom i iznevjerenom pa otuda tuga, gorčina, ironija i sarkazam. Trenutci odmaka od krčme, *Velikog Brloga* i zakulisnih igara raznih spletkara riječi su impregnirane humorom i porugom i kakva-takva su satisfakcija duhu da ne klone. Dvadesetak antologijskih pjesama i mnoštvo aforizama, kraće proze i roman – obiteljska kronika te etnografski zapisi svjedoče o krepkosti duha pjesnika i idealista, moralnog pobjednika pred izazovima kulture i duhovnim vrijednostima nenaklonjenog vremena.

Literatura

- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Ofurizmi: male mozgovne vježbe*. Zagreb: vlast. naklada, 1973.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Grgur Karlovčan – pjesnik poniženih i uvrijeđenih*. // Podravski zbornik 1975 (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1975., 119–128.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Izgužvane misli: pofurizmi o ljubavi, ženama i još pokoja pjesma*. Zagreb: vlast. naklada, 1975.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Što lisica misli*. (Priredio Drago Kozina; ilustracije Zlata Bilić), Zagreb: Naša djeca, 1984.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Ivanjska iskrica*. (Ilustrirao Ivica Antolčić), Zagreb: Naša djeca, 1988.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Thesaurus podravskih kajkavskih govora*. // Podravski zbornik 1990 (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1990., 89–100.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Zagovor zemlji*. Zagreb: Otvoreno sveučilište, 1992.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Ljekoviti doživljaji djetinjstva*. Zagreb: Otvoreno sveučilište; Virje: Općinsko poglavarstvo, 1994.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Podravski etnografski pojmovnik jela*. // Podravski zbornik 1993/1994 (ur. Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1994., 217–233.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskog*. (ur. Željko Obad), Virje: Općinsko poglavarstvo; Osnovna škola profesora Franje Viktora Šignjara Virje, 1996.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Djetinjstvo je vraški šugava stvar*. Novo Virje: Općina Novo Virje, 2007.
- JELUŠIĆ, Božica: *Živa vrbina šiba* (Bilješke o rukopisu Miroslava Dolenca Dravskog Djetinjstvo je vraški šugava stvar). U: DOLENEC Dravski, Miroslav: *Djetinjstvo je vraški šugava stvar*. Novo Virje: Općina Novo Virje, 2007., 233–240.
- PERIČIĆ M., Denis: *U znaku zavičaja*. U: DOLENEC DRAVSKI, Miroslav: *Ljekoviti doživljaji djetinjstva*. Zagreb: Otvoreno sveučilište; Virje: Općinsko poglavarstvo, 1994., str. 89.
- ZALAR, Ivo: *Pjesnik bujne i zvonke kajkavske riječi*. [Pogovor]. Životni vrtuljak Miroslava Dolenca Dravskog, 164–172.